

УДК 378.015.31:17.022.1:316.752

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В США

Ганна Товканець

*Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, Мукачево, Україна, 89600*

Розглянуто проблеми ціннісних орієнтації студентської молоді в США. Проаналізовано підходи до розуміння вищої школи в США як інституції, зміст якої не обмежується лише підготовкою висококваліфікованих кадрів для освіти, науки, виробництва, інших галузей суспільного життя, а й впливає на розвиток різних соціальних інститутів. Наголошено на студентстві в американському суспільстві як інтелектуальному і культурному авангарді молоді, систему ціннісних орієнтацій якої можна розглядати у спрямуванні інтелектуально-професійних, морально-етичних, культурних та полікультурних цінностей. Визначено, що продуктом освітянської культури американських вищих навчальних закладів є Кодекси честі. З'ясовано, що ціннісні орієнтації особистості не тільки визначають мотивацію індивідуальної поведінки, але й складають світогляд людини, формуються в процесі її соціалізації під впливом виховання та навчання.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, студентська молодь, формування моральних якостей.

Реалізація професійної освіти у вищому навчальному закладі України сьогодні потребує вивчення різних соціальних і психолого-педагогічних аспектів моральних та міжкультурних цінностей, всебічного дослідження і виявлення перспективного досвіду і його впровадження за кордоном. Передусім актуальною сьогодні є проблема ціннісних орієнтацій студентської молоді, оскільки поведінку людини, її стосунки, переживання оцінюють у категоріях добра і зла, залежно від того якою мірою вони сприяють благо і щастю людей, стверджуючи людину як цінність.

Актуалізує потребу узагальнення власного й вивчення зарубіжного досвіду у сфері професійної підготовки молоді до життя в умовах соціокультурного різноманіття, формування моральних цінностей та толерантності, готовності до співпраці в міжнародному контексті інтеграція України до світового та європейського співтовариства [10, с. 69].

Проблему професійної підготовки та ціннісних орієнтацій студентської молоді у вищій школі за кордоном, зокрема в США, розглядали багато зарубіжних і вітчизняних вчених (Є. Барбіна, І. Беббіт, І. Бех, О. Гончаренко,

Дж. Елліот, О. Зарва, Є. Клімов, С. Коллінз, В. Кудін, Н. Ничкало, П. Мур, М. Погребняк, М. Рокич, С. Романова, В. Сержантов, М. Ферстер, Дж. Хазард, В. Шадріков та ін.).

Зокрема, В. Кудін [6], Н. Ничкало [7], С. Романова [11] та ін. дослідники [3; 4; 5] наголошують, що складниками сутності сучасної системи освіти США є можливість оволодіння науковими знаннями, масовість і пріоритет професійної орієнтації. Вища школа ґрунтується на єдності функцій навчання і дослідження, що є рушійним механізмом її саморозвитку, забезпечує роль у суспільстві, яка зростає. Ця роль не обмежується лише підготовкою висококваліфікованих кадрів для освіти, науки, виробництва, інших галузей суспільного життя, а й впливає на розвиток різних соціальних інститутів. Зокрема, О. Гончаренко стверджує, що найбільше привертає до себе увагу вчених багатьох країн феномен етнічної багатоманітності в США як самобутнє явище, яке варте вивчення та осмислення, що певною мірою впливає на ціннісні орієнтації студентської молоді [2, с. 77–80.].

Психологічна природа цінностей є предметом ґрунтовних досліджень науковців. Найвагомим і методично значущим напрямом вивчення цінностей були дослідження, які здійснювали наприкінці 60-х-70-х років у США М. Рокич та вчені інших країн на основі розробленого ним методу прямого ранжування цінностей. Цінність вони визначають як стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки чи кінцева мета існування має потенційне значення з особистого погляду, на відміну від протилежного чи зворотного способу поведінки або кінцевої мети існування [14].

Педагогічні аспекти формування загальнолюдських цінностей вивчали Дж. Хазард (США), Р. Шерман (США).

Незважаючи на значний науковий інтерес до цієї проблеми, у вітчизняній педагогічній науці все ще немає цілісного аналізу особливостей ціннісних орієнтацій студентської молоді в освітній практиці США, що визначило предмет нашого дослідження.

Наша мета – проаналізувати феномен ціннісних орієнтацій студентської молоді зокрема, різні підходи до визначення цього терміна, чинниках актуалізації проблеми формування ціннісних спрямувань у сучасному американському суспільстві.

Зазначимо, що цінності – це узагальнені уявлення студентів про цілі і норми своєї поведінки, які втілюють історичний досвід та концентровано виражають зміст культури певної епохи, конкретного суспільства, історичного часу, людства загалом. Вони є тим елементом структури особистості, який характеризує змістовну сторону її спрямування, оскільки ціннісні орієнтації спрямовують і коригують процес досягнення цілей людини.

Досліджуючи проблему особистісних цінностей, І. Бех зазначає, що вони становлять внутрішній стрижень особистості. Це психологічне новоутворення, що відображає найбільш безпосередньо значущу для суб'єкта узагальнену сферу довкілля, через ставлення до якої він виділяє, усвідомлює й утворює себе, своє "Я". Унаслідок цього ця сфера стає простором його життєдіяльності. Вони сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів в особистісні принципи життєдіяльності. Цінності стають виховним чинником завдяки тому, що перетворюються у внутрішні мотиви поведінки особистості [1, с. 7].

Аналіз наукових джерел засвідчує, які в американському суспільстві студентська молодь надзвичайно швидко реагує на економічні, політичні й культурні трансформації, що відбуваються в суспільстві. Відповідно, базові цінності студентської молоді швидше, ніж інших верств суспільства, піддаються трансформації, але саме це робить студентство інтелектуальним і культурним авангардом молоді, інноваційним резервом реформаторської частини суспільства. На наш погляд, систему ціннісних орієнтацій студентської молоді в американському суспільстві можна умовно поділити на три великі групи: інтелектуально-професійні цінності, морально-етичні цінності, культурні та полікультурні цінності.

Інтелектуально-професійні цінності розглядаємо в ракурсі розумового, творчого потенціалу. Професіоналізм – основна цінність, яку людина формує під час навчання у вищому навчальному закладі. У дослідженнях О. Гончаренка, Є. Клімова, В. Сержантова, В. Шадрікова та ін. ціннісні орієнтації є важливим механізмом регуляції діяльності. Найяскравіше ця роль системи ціннісних орієнтацій виявляється стосовно професійної діяльності. Для кожної визначеної професійної групи характерний свій зміст діяльності, своя система цінностей. Сьогодні професійно важливі якості стають похідними від моральних якостей людини, від ієрархії ціннісних орієнтацій” [2].

Серед найбільш значимих інтелектуально-професійних особистісних цінностей студентської молоді є такі: зв'язки, підтримка впливових осіб; якісна освіта; працьовитість, сумлінність; підприємливість, винахідливість, вміння влаштувати свої справи будь-яким способом. В американському суспільстві прагнуть до набуття заняття і статусу як важливого показника свободи взагалі. Там, де немає свободи, по суті, немає і самовизначення. Проблема свободи набуття заняття і статусу – порівняно молода наукова проблема. Вона з'являється лише в міру звільнення широких народних мас від жорсткої економічної необхідності. Як філософська і соціологічна проблема вона виникає лише тоді, коли йдеться не про окремих індивідів, а про всіх членів суспільства.

Сучасна молодь здебільшого сподівається лише на себе, на свої знання та вміння, через які вона зможе домогтися високого рівня життя. Молодь не тішить себе ілюзіями про необхідність таланту, здібностей особистості. Вона бачить, що розумних людей сьогодні не цінують. Водночас цінність освіти зростає.

Система вищої освіти США – це сукупність навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів до професійної діяльності за різними напрямками на базі середньої освіти. Системі вищої освіти США притаманні певні характеристики, одна з яких – самостійність вищих навчальних закладів, яка проявляється у підходах до формування їхньої організаційної структури, визначення мети діяльності та розробки навчальних планів підготовки і робочих навчальних програм дисциплін.

Американські ВНЗ поділяють на приватні й державні. Зокрема, вони можуть бути різного рівня, причому від їхньої престижності залежить процедура відбору та прийому абітурієнтів, а також вартість навчання. У чотирирічному коледжі та в університеті можна одержати ступінь бакалавра. За чотири роки студент повинен освоїти близько 30 дисциплін. На перших і других курсах зазвичай, одержують базові знання, на третьому та четвертому – вивчають спеціальні дисципліни. Навчальні плани американських ВНЗ відрізняє можливість максимально широко комбінувати предмети на вибір. Для одержання ступеня потрібно набрати задане число залікових аудиторних годин (кредитів), а також мати середній бал (Graduate Points Average, GPA) не нижче певного рівня [8].

Другий щабель вищої освіти (Graduate Level) – це магістерські програми, розраховані в середньому на два роки. Серед їхніх слухачів близько 52% іноземців, які навчаються у США. Вищий учений ступінь – доктор філософії (Ph) – можна одержати після трьох років навчання та захисту дисертації. Зазвичай, на цей ступінь можуть претендувати власники ступеня магістра, але в деяких випадках у докторантуру приймають і бакалаврів.

США – батьківщина ступеня MBA (Master of Business Administration), що сьогодні користується надзвичайним попитом у всьому світі. Програми цього типу американських бізнес-шкіл дуже популярні. У США близько 60% провідних бізнес-шкіл світу, які загалом пропонують 700 програм навчання на цей ступінь.

Аналіз наукової літератури з проблеми морального виховання студентів вищих навчальних закладів США [3; 4; 11] дав змогу дійти висновку, що майбутній фахівець повинен не лише володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, а й мати сформовану систему морально-етичних цінностей. Під морально-етичним вихованням розуміємо процес

формування системи поглядів та уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей, характерну нормам певної суспільної групи. Морально-етичними цінностями вважають систему важливих якостей й орієнтацій внутрішнього світу людини, які визначають поведінку та свідомість особистості й загалом впливають на її розвиток. Духовні цінності та прийнятні норми поведінки людини формуються під впливом соціального (сім'я, навчальний заклад, суспільство) та релігійного (церква, релігійна община) чинників. Вивчення результатів наукових досліджень засвідчило, що дискусійною проблемою сучасної освіти є кризовий стан моралі і загальнолюдських цінностей американської молоді. Виховання “індивідуалізму” й “особистісного егоїзму” американців сприяло економічному зростанню країни, проте не розв'язало проблем девіантної поведінки американських студентів. Прихильники ліберальної освіти в США вважають процес морально-етичного виховання особистою справою студента, який формує свою морально-ціннісну сферу самостійно, незалежно від позиції викладача, та керується власним досвідом і природною інтуїцією.

Доцільність запровадження дисциплін морально-етичного спрямування до навчальних програм вищих шкіл США є дискусійною для сучасної американської вищої освіти з огляду на недостатність академічного часу, переконання багатьох прихильників ліберальних поглядів у тому, що студенти – дорослі люди і вже сформували свої моральні цінності у сім'ї [4, с. 9]. Водночас для забезпечення нормального стану суспільства, співтовариства, для запобігання в них хаосу порядок підтримується не лише почуттям спільного інтересу, а й правилами, які чітко окреслюють тип поведінки, яка б забезпечувала порядок. Щоб правило діяло в суспільстві, воно потребує, щоб йому якоюсь мірою підпорядковувались. Крім того, необхідність подібного підпорядкування потрібно усвідомлювати як важливий чинник у розрахунках тих, до кого воно звернуто, і навіть тих, хто вирішує порушити його. Необхідність дотримання правил зумовлює необхідність умов, організаційних форм, інститутів, які б не тільки контролювали виконання правил, а й створювали умови для їх ефективного функціонування. Ці умови охоплюють низку вимог, без виконання яких не можна очікувати, що правила поведінки будуть ефективними. Головними серед цих вимог мають бути такі: правила повинні бути сформульовані та проголошені, щоб підтримати нормальний стан суспільства; вони повинні бути комунікативними: їх потрібно викласти чи оголосити так, щоб їхній зміст був зрозумілий тим, до кого вони адресовані. Мораль і розум повинні панувати у відносинах між людьми і стримано впливати на егоїзм. Є тільки одна система етики для людей: бути шляхетними, дотримуватись усіх прийнятих на себе зобов'язань за будь-яких обставин, бути відкритими та великодушними, що однаково задовольнить інтереси всіх [15].

Культурні та полікультурні цінності розглядають як уміння толерантного співіснування із соціальними групами різних рас, релігій, етносів; прагнення до взаємного співробітництва. Вплив на формування таких цінностей відбувається різними способами. Насамперед це релігійне виховання, сімейне виховання. У навчальних закладах – це передусім процеси гуманітаризації різних профілів освіти. Наприклад, у США у вищих школах управління гуманітарні дисципліни становлять 40% навчального часу, а в технічних – 30% (в Україні лише 12%) [4, с. 29]. Досвід університетів США [3, с. 54–57] засвідчив, що з 20-х років ХХ ст. у США орієнтуються на гуманістичні тенденції (Дж. Елліот І. Беббіт, С. Коллінз, П. Мур, М. Ферстер). Збільшують обсяг вивчення гуманітарних дисциплін, бо вони пов'язані з фаховою підготовкою студента. Під час підготовки бакалаврів у Джордтаунському університеті в кінці 80-х р. ХХ ст. зі спеціальностей “Маркетинг” і “Фінанси” на гуманітарні дисципліни відводили 40% навчального часу. Поєднання гуманітарних курсів зі спеціальними простежуються на прикладі медичних шкіл США, де викладають курси “Медицина і література”, “Філософія медицини”. У навчальних планах університету Південної Каліфорнії включено курси “Американське суспільне життя”, “Західна культура”, “Незахідна культура”. У навчальних курсах висвітлюють методологічні підходи до вивчення особистості, культури та суспільства (блоки “Література”, “Мистецтво”, “Психологія і поведінка людини”, “Навколишнє середовище і поведінка”, “Етичні підходи”) [4, с. 55]. Наприклад, методику викладання дисципліни “Людські стосунки” у США було пристосовано до системи навчання в освітніх закладах України.

Особливої уваги заслуговує досвід провідних навчальних закладів США у створенні належних умов двопрофільної підготовки студентів. Зокрема, у Массачусетському технологічному інституті розроблено двопрофільну програму підготовки з присудженням ступеня бакалавра гуманітарних і технічних наук або гуманітарних і природничих наук, що об'єднує гуманітарну підготовку з науково-технічною, забезпечує загалом збалансовану підготовку спеціалістів. Одну частину цієї програми становить набір дисциплін дипломного рівня природничо-наукової кафедри або інженерної, погоджений із викладачем – спеціалістом відповідної галузі. Іншу частину – предмети з певних гуманітарних галузей, обраних студентом за допомогою консультанта з відповідного гуманітарного факультету. У межах цієї програми пропонують такі гуманітарні курси: антропологія (археологія); іноземні мова і література (французька, німецька, російська або іспанська); історія; література; музика; письмо (творче, розвивальне, наукова журналістика або технічна комунікація); американські проблеми; проблеми

Латинської Америки; проблеми Росії; наука, техніка і суспільство (гуманітарний цикл) [4, с. 55–64].

На Заході продуктом освітянської культури, яка формувалася не одне століття, є Кодекси честі. Її суб'єкт – вільний інтелектуал, який власноруч буде своє майбутнє, а тому з юнацтва вчиться відстоювати свої права, професійно захищати себе. Університети США набули значного досвіду у створенні таких кодексів. В основу етичних відносин кодекси честі університетів США покладено поняття “академічна порядність”, яке визначають у термінах п'яти фундаментальних цінностей, що створюють підвалини академічного процесу: чесність, довіра, справедливість, повага і відповідальність.

Отже, ціннісні орієнтації особистості не тільки визначають мотивацію індивідуальної поведінки, а й становлять світогляд людини. Ціннісні орієнтації молоді формуються у процесі її соціалізації під впливом виховання та навчання. Оскільки інтерес до студентської молоді як до важливого чинника політичного життя суспільства постійно збільшується, системі освіти, очевидно, варто акцентувати увагу на те, щоб гуманітарні науки краще сприяли формуванню необхідних для суспільства ціннісних орієнтацій студентів.

Орієнтиром формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в Україні має стати ставлення до людини як до найвищої цінності, переорієнтації на особистісну спрямованість, створення умов, що забезпечуватимуть гармонійне входження в соціум, усвідомлення принципів і цінностей особистого й суспільного життя.

Перспективами подальших досліджень є трансформація культурних цінностей студентської молоді в міжнародному та національному контексті, розробка педагогічної теорії, проектування педагогічних систем і змісту, технологій виховання та формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців тощо.

-
1. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 5–14
 2. Гончаренко О. Етнонаціональне розмаїття як суспільна і педагогічна проблема у США / О. Гончаренко // Рідна школа. – 2009. – № 2–3. – С. 77–80.
 3. Дубовик О. Гуманізація освіти: досвід американських університетів / О. Дубовик // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1997. – № 1. – С. 54–57.
 4. Зарва О. М. Моральне виховання студентів вищих навчальних закладів

- США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук; 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Ольга Миколаївна Зарва; Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2011. – 16 с.
5. *Ігнатюк О. А.* Особливості підготовки сучасних фахівців у системі вищої професійної освіти США / О. А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – № 1. – С. 55–64.
 6. *Кудін В. О.* Освіта в інформаційному суспільстві / В. О. Кудін. – К. : Телепрескорпорація “Республіка”, 1998. – 152 с.
 7. *Ничкало Н. Г.* Сучасні проблеми розвитку системи неперервної професійної освіти: вітчизняний і зарубіжний досвід / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 350–448.
 8. Особливості вищої освіти в США / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/1285.html>
 9. *Петутіна О. О.* Чи потрібен університету кодекс честі студента? / О. О. Петутіна [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/>
 10. *Погребняк В.* Формування полікультурного виховного середовища у вищій педагогічній освіті зарубіжних країн / В. А. Погребняк // Зб. наук. праць Полтавського державного педагогічного ун-т ім. В. Г. Короленка: Педагогічні науки. – 2012. – № 1. – Вип. 1 (54): Педагогічні науки. – С. 69–75.
 11. *Романова С. М.* Гуманітаризація професійної освіти у вищих навчальних закладах технічного профілю США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук; 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Романова Світлана Михайлівна; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 1996. – 24 с.
 12. *Товканець Г. В.* Особливості соціально-особистісної взаємодії у міжкультурній комунікації // Актуальні проблеми розвитку особистості у сучасному суспільстві / за ред. Щербан Т.Д. – К. : ООО “НПП “Интерсервис” 2015. – С. 76–86.
 13. *Stevenson D. K.* American Life and Institutions / D.K.Stevenson. – N.-Y.: Ernst Klett Verlag, 1996. – 176 p.
 14. *Rokeach M.* The nature of human values / M. Rokeach. – New York : Free Press, 1973. – 438 p.
 15. *Veysey L.R.* The Emergency of the American University / L. R. Veysey. – Chicago : University of Chicago Press, 1965. – 358 p.

Стаття: надійшла до редколегії 25.11.2015

доопрацьована 21.01.2016

прийнята до друку 15.02.2016

FEATURES OF THE VALUE ORIENTATIONS OF STUDENT YOUTH IN THE USA

Hanna Tovkanets

Mukachevo State University

Uzhgorodska Str., 26, Mukachevo, Ukraine, UA – 89600

The article deals with problem of the value orientations of student youth in the United States. The article analyzes the approaches to the understanding of higher school in the United States as an institution, which content is not limited to the training of qualified cadres for education, science, industry and other branches of social life, but also has an impact on the development of various social institutions. Special attention is focused on the students in the American society as the intellectual and cultural vanguard of the youth, the system of value orientations, which can be viewed as the integrity of intellectual, professional, moral and ethical, cultural and multicultural values. The most significant intellectual and professional personal values of students are quality education, persistent work, honesty, efficiency, creativity, ability to arrange their affairs in any case. The American researchers consider the moral and ethical values as a system of important qualities and orientations of person's inner world, which determine the behavior and consciousness of a personality and are influenced by social and religious factors. The author also defines the cultural and multicultural values as the ability of tolerant coexistence of different race social groups, religious and ethnic groups, as the readiness for mutual collaboration. It is emphasized that the product of the educational culture of American higher education is the Code of Honour. The Methodology of Students' Code of Honour reflects the basic principles of the Western culture that involves the democracy, belief in the force of law, confidence in the authority of the government, readiness to cooperate with it, honesty, trust, fairness, respect and responsibility.

The author of the paper concludes that the value orientations of a personality not only determine the motivation of individual behavior, but also make person's world, and are formed in the process of socialization under the influence of education. Forming students' value orientations in Ukraine includes the value reorientation of the personal focus and creating conditions that provide entry into a harmonious society, the awareness of the principles and values of personal and social life. The education system should focus on the fact that the university environment and Humanitarian Sciences help form a better society needed to the value orientations of students.

Key words: value orientations, student youth, formation of moral qualities.